

โอวาทปาติโมกข์ : จุดยืนของพระพุทธศาสนา
Applying the Principles of Restraint of the senses with
Living with the Lifestyle

พระครูเกษมธรรมสุนทร (กฤษณพล เขมธมโม)¹

และ พระครูสุธีศัมภีรญาณ²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phrakhrukasemdharmasunton (Kissanapon Khemadhammo)¹

and Phrakhru Sudhikhambhirayan²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: narkapol@hotmail.com

บทคัดย่อ

พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาสั่งสอนนั้นมีมากมายครอบคลุมทุกด้านในการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่เมื่อประมวลเข้าด้วยกันเพื่อความเข้าใจง่ายแล้ว ย่อมรวมลงอยู่ในหลักธรรมที่ชื่อว่า “โอวาทปาติโมกข์” อันประกอบด้วย อุดมการณ์หลักการและวิธีการซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา แม้แต่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ก็ทรงถือเป็นแนวทางในการประกาศพระสัจธรรมคำสั่งสอนเช่นเดียวกัน นอกจากนี้แล้ว ยังได้ประกาศกำชับอย่างเป็นทางการในท่ามกลางมหาสมาคมแห่งพระอริยสงฆ์สาวกผู้สิ้นอาสวะแล้วทั้งสิ้น จำนวน 1,250 รูป ให้ถือเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระสัจธรรม ให้มีความเป็นเอกภาพไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้จึงถือได้ว่า “โอวาทปาติโมกข์ เป็นจุดยืนของพระพุทธศาสนา” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทั้งในแง่ของการดำเนินชีวิตที่ดำรง ทั้งในแง่ของการเผยแผ่พระ

* ได้รับบทความ: 11 กันยายน 2562; แก้ไขบทความ: 28 กันยายน 2562; ตอรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2562

Received: September 11, 2019; Revised: September 28, 2019; Accepted: September 30, 2019

สัจธรรมแก่มวลมนุษยชาติ และในแง่ของการดำรงพระสัทธรรมให้สถิตสถาพรมั่นคงสืบไปด้วยฉะนั้น พุทธศาสนิกชนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ควรให้ความสนใจและตระหนักอยู่เสมอ พร้อมทั้งศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ แล้วน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อฝึกอบรมให้เห็นผลประจักษ์ด้วยตนเองและโดยเฉพาะกับผู้นำที่ในการเผยแผ่พระสัจธรรม จักต้องถือปฏิบัติให้เป็นแนวเดียวกันเพื่อประโยชน์และความสุข ทั้งแก่ตน สังคม และประเทศชาติสืบไป

คำสำคัญ: โอวาทปาติโมกข์

Abstract

Preaching that the Buddha taught that there were many. Covering all aspects of human life. However, when processed together for easy understanding it. It is included in principle entitled. "Preaching prātimokṣa" consisting of ideals, principles and methods, which is the heart of Buddhism. Even the Buddha in all his past, present and future, he considered ways to proclaim the truth, preach the same. Moreover Principals also announced officially in the midst of the Honorable Society of King's disciples, the sum of the total amount is 1,250 photos to guide the propagation of the truth. The unity in the same. For the benefit of mankind and angels. For that reason, it was held that " the testimony prātimokṣa. The stance of Buddhism ". This demonstrates the importance both in terms of lifestyle pretty good. Both in terms of spreading the truth to mankind. And in terms of the existence of a static Sattrm Eden is firmly rooted in the Buddhist laity and clamored for attention and always recognized. The study provides insight. Then leads to practical training to see results manifest themselves. And especially to those who served in the propagation of the truth. Must adhere to the same guidelines. For the benefit and happiness of the entire nation and its future.

Keywords: Ovada Patimokkha

บทนำ

พระพุทธศาสนามีคำสั่งสอนมากมายครอบคลุมทุกด้านของชีวิตซึ่งในบรรดาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้น “โอวาทปาติโมกข์” ซึ่งประกอบด้วยอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการอันเป็นหลักธรรมคำสั่งสอนที่เป็นหัวใจสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทรงนำมาใช้เป็นจุดยืนในการประกาศพระสัจธรรมแก่นุชน้อยและเทวดาทั้งหลาย ซึ่งครอบคลุมคำสั่งสอนน้อยใหญ่ทั้งหมดไว้อย่างสมบูรณ์แบบ (Perfect) พร้อมทั้งนำมาประกาศอย่างเป็นทางการในท่ามกลางแห่งมหาสมาคมแห่งพระอริยสงฆ์สาวก จำนวน 1,250 รูป ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ณ เวฬุวนาราม ใกล้เมืองราชคฤห์ ภายหลังจากตรัสรู้แล้ว 9 เดือนเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระสัจธรรมให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเกิดประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติให้สามารถดำเนินชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพานซึ่งเมื่อบุคคลใดจะเป็นพระภิกษุสงฆ์หรือคฤหัสถ์ก็ตาม ได้น้อมนำไปปฏิบัติด้วยดีแล้ว จักสามารถอำนวยการประโยชน์ต่อบุคคลนั้นให้เข้าถึงความผาสุก ความเจริญงอกงาม รอดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย มีทุกข์ในอบายภูมิ เป็นต้น

ความสำคัญของโอวาทปาติโมกข์

หลักธรรมที่ชื่อว่า “โอวาทปาติโมกข์” คือ หัวข้อธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธาน (Bhuddhata-sikkhu, 2008 : 40) เป็นหลักคำสั่งสอนอันเป็นหัวใจสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ประมวลคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่ (Phrathepweethi (P.A. Payutto), 1995 : 114) ครอบคลุมคำสั่งสอนน้อยใหญ่ทั้งหมดไว้โดยสมบูรณ์แบบ (Perfect) และเป็นรากฐานที่ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพระองค์ทรงประกาศอย่างเป็นทางการ แก่พระอรหันต์สาวกทั้งหลาย จำนวน 1,250 รูป ที่มาประชุมกัน ณ เวฬุวนาราม ใกล้เมืองราชคฤห์ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ให้นำไปเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระสัจธรรมแก่นุชน้อยและเทวดาทั้งหลาย ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันเพื่อการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงเป้าหมายสูงสุดได้ดังนั้น “โอวาทปาติโมกข์” จึงถือว่าเป็นคำสั่งสอนอัน “เป็นจุดยืนของพระพุทธศาสนา” ที่พุทธศาสนิกชนควรรู้และให้ความสำคัญ ในการนำมาศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ พร้อมทั้งน้อมนำไปใช้เป็นแนวทาง

ในการปฏิบัติ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไปซึ่งจะรักษาผู้ปฏิบัติตามให้รอดพ้นจากอบายภูมิทั้ง 4 มินรกเป็นต้น และจากทุกข์ทั้งปวง (PhraMaha Pranom Dhammalongkaro, 2017 : 26)

โอวาทปาติโมกข์

มีหลักฐานปรากฏว่าภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรด ที่ชนชัคคิเวสนนิโครธ ผู้เป็นหลานของพระสารีบุตร ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ส่วนพระสารีบุตรซึ่งตามเสด็จไปถวายงานพัตจึงมีโอกาสดำฟังธรรมนั้นไปด้วย ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ผู้สิ้นอาสวะกิเลสทั้งปวง ณ ถ้ำสุกรขาตา จากนั้น จึงเสด็จลงมาแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่พระอรหันต์สาวกผู้สิ้นอาสวะแล้ว จำนวน 1,250 รูป ที่มาประชุมกัน ณ เวฬุวนาราม ใกล้เมืองราชคฤห์ ตรงกับ วันเพ็ญเดือน 3 (Tripitaka 10/54/47) เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระสัจธรรม ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้ สามารถนำมาแยกอธิบายได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

อุดมการณ์ในโอวาทปาติโมกข์ 4 ประการ

อุดมการณ์ หมายถึง หลักการที่วางระเบียบไว้สำหรับเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (Royal Academy, 2003 : 381) ซึ่งในการเผยแผ่พระสัจธรรมนั้นผู้ทำงานด้านการเผยแผ่จักต้องตั้งอุดมการณ์ในการในการเผยแผ่ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1) ขนดี ปรมัตโป ตีติกขา, ความอดทน คือ ความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่งในข้อนี้ ทรงยก “ขันติธรรม” คือ ความอดทนอดกลั้น ขึ้นมาแสดงก่อนธรรมข้ออื่น ว่าเป็นธรรมเครื่องเผากิเลส เพื่อชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานด้านการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้นั้น ไม่ใช่จะทำได้ง่าย เนื่องจากต้องพบเจอปัญหาและอุปสรรคนานาประการ ที่คอยรุมเร้าทั้งภายนอกและภายใน อาจส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจ จึงจำเป็นที่จักต้องใช้ความอดทนอดกลั้นอย่างแรงกล้า จึงจะสามารถผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคนานาประการเหล่านั้นไปได้ ยิ่งผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ด้วยแล้ว ย่อมต้องประสบกับภัยจากเหตุปัจจัย 4 ประการ (Tripitaka 21/122/184-186) คือ 1) ความรำคาญใจ อันเนื่องมาจากการดักเตือนจากอุปัชฌาย์อาจารย์ 2) ความไม่รู้จักประมาณในการบริโภคและใช้สอยสิ่งต่างๆ อันเนื่องมาจากความหิวกระหาย 3) ความหลงใหลในกามคุณ อันเนื่องมาจากความทะยานอยาก 4) ความรักและอภัยอาวรณ์ อันเนื่องมาจากความกำหนัดยินดีในเพศตรงข้าม เป็นต้น ยิ่งต้องใช้ความอดทนมากกว่าหลายเท่า

2) นิพพานปรมาภิธานิ พุทธา พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่านิพพานเป็นบรมธรรมในข้อนี้ทรงแสดงให้เห็นว่า ผู้ตรัสรู้แล้ว หรือผู้รู้ทั่วถึงธรรมแล้วทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นล้วนทรงรับรองและยกย่องตรงกันทั้งหมดว่า พระนิพพานเป็นธรรมอันสูงสุด หรือเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งเป็นโลกุตระธรรม (ธรรมที่พ้นโลกหรือธรรมเหนือโลก) เป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา (Phrathepwehi (P.A. Payutto), 1995 : 125) ซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการเพียรเพิกเลศด้วยความอดทนอดกลั้น จนกิเลสถูกความอดทนเผาทำลายให้ดับลง อาการที่กิเลสดับลงนั้น เรียกว่า กิเลสนิพพาน กล่าวคือ กิเลสมันดับไปจากจิตใจนั่นเอง

3) น หิปพุพพิโต ปฐปะมาตี, ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต บรรพชิต แปลว่า ผู้บวช หรือ นักบวช (Phrathepwehi (P.A. Payutto), 1995 : 132) ในข้อนี้ ทรงแสดงคุณลักษณะของบรรพชิตในพระศาสนานี้ ได้แก่ พระภิกษุ-สามเณร ว่าจักต้องไม่ฆ่าหรือทำลายชีวิตผู้อื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ขึ้นชื่อว่าสมณะแล้วย่อมไม่ฆ่าใครแน่นอน ไม่ว่าจะทำด้วยตนเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำก็ตามให้มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั่วไปโดยไม่มีประมาณ

4) สมณโหติ ปรี วิหะยุณโต, ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ คำว่า สมณะ แปลว่า ผู้สงบ หรือ ผู้ระงับบาป ได้แก่ ผู้ปฏิบัติเพื่อระงับบาปหรือเพื่อความเป็นพระอริยบุคคล (Phrathepwehi (P.A. Payutto), 1995 : 299) ในข้อนี้ทรงแสดงคุณลักษณะของสมณะ ซึ่งบุคคลที่จะได้ชื่อว่าเป็นสมณะนั้น จักต้องไม่เบียดเบียนใครๆ ด้วยกาย วาจา หรือแม้แต่จะคิดด้วยใจก็ตาม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้ที่เข้าถึงความเป็นสมณะโดยแท้จริงแล้ว จักไม่เบียดเบียนใครอย่างแน่นอน เป็นการรับรองสถานภาพของสมณะอย่างแท้จริงว่ามีได้อยู่ที่ภายนอก เช่น เครื่องแบบของนักบวช หรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น หากแต่อยู่ที่ภายในจิตใจที่มีความเมตตาปราณีต่อสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า ไม่เบียดเบียนใครๆ ให้เดือดร้อนเป็นสำคัญ

อุดมการณ์ทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวมานี้เป็นอุดมคติที่พุทธศาสนิกชนพึงระลึกเอาไว้เสมอๆ ว่าการดำเนินชีวิตที่ดีก็ดี หรือการน้อมเผยแผ่พระสัจธรรมก็ดี จักต้องมีความอดทนอดกลั้นให้มากและมีพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด บรรพชิตต้องไม่ฆ่าใครทำลายใครเป็นสมณะต้องไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน

หลักการในโอวาทปาติโมกข์ 3 ประการ

การที่เราจะทำอะไรสักอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น จำเป็นต้องทำอย่างมีหลักการที่ดี ถูกต้อง และเหมาะสม จึงจะทำให้สิ่งที่เราทำนั้นประสบความสำเร็จได้ด้วยดีแม้การดำเนินชีวิตที่ดี หรือการเป็นพระนักเผยแผ่ที่ดีก็จำเป็นต้องทำอย่างมีหลักการที่ดี ถูกต้องและเหมาะสมเช่นเดียวกัน ซึ่งพระพุทธศาสนาแสดงหลักการปฏิบัติที่ดีไว้ 3 ประการดังนี้

1) สัพพะปาปัสสะอะกะระณัง การไม่ทำบาปทั้งปวง หลักการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดีงามนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เริ่มจากการงดเว้นบาปหรือความชั่วเสียก่อน คำว่าบาป แปลว่า กรรมที่ทำให้สัตว์ถึงทุกข์, กรรมอันเป็นเหตุให้ไปอบาย, บาปคือความชั่ว, ความผิด, ความมัวหมอง, กรรมชั่ว, กรรมไม่ดี ซึ่งเมื่อทำแล้วเป็นเหตุให้ผู้ทำได้รับความมัวหมอง ตกต่ำ ได้รับความเดือดร้อน จนถึงเป็นเหตุให้ถึงทุกข์ภูมิ Phra Dhammakittiwong (Thongdee Suratecho) (2008 : 455) ช่องทางในการทำบาปนั้น มี 3 ทาง คือ 1) ทางกาย ได้แก่การฆ่าหรือเบียดเบียน การลักขโมย และการประพฤติดีในประเวณีอันดีงาม 2) ทางวาจา ได้แก่พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ 3) ทางใจ ได้แก่ความอยากได้ของผู้อื่น ความผูกพยาบาท และความเห็นผิดจากครองธรรม รวมเรียกว่า อกุศลกรรมบถ 10 ประการ การงดเว้นจากบาปหรือความชั่วนั้น เพื่อปิดกั้นกระแสแห่งความชั่วทั้งหลายไว้ไม่ให้ได้ช่องโอกาส เพราะบาปหรือความชั่วเป็นปัจจัยให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนนานาประการ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นฉะนั้น บุคคลผู้หวังความผาสุก ความเจริญงอกงาม และความสำเร็จในชีวิตเบื้องต้นจึงต้องงดเว้นจากการทำบาปหรือความชั่ว ดังกล่าวมาข้างต้นนี้เสียก่อน

2) กุสะลัสสุปะสัมปะทา การทำกุศลให้ถึงพร้อมเมื่องดเว้นจากบาปหรือความชั่วแล้ว ทรงสอนให้ทำกุศลให้มาก คำว่า กุศล แปลว่า ฉลาด, สิ่งที่ดีความชั่ว, โดยทั่วไปหมายถึงความดี, ความงาม, และสิ่งที่ดี Phra Dhammakittiwong (Thongdee Suratecho) (2008 : 81) ช่องทางในการทำกุศล มี 3 ทาง คือ 1) ทางกาย ได้แก่ การไม่ฆ่าหรือเบียดเบียนผู้อื่นไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้มาเป็นของตนไม่ประพฤติดีในกามหรือคู่ครองของคนอื่น 2) ทางวาจา ได้แก่ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดคำเพ้อเจ้อ 3) ทางใจ ได้แก่ การไม่อยากได้ของผู้อื่น ไม่ผูกอาฆาตพยาบาท และมีความเห็นความเข้าใจที่ถูกต้องตามครองธรรม ซึ่งเรียกรวมกันว่า กุศลกรรมบถ 10 ประการ เหตุผลที่

ทรงสอนให้บำเพ็ญกุศลหรือความดี เพราะความดีเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความผาสุก ความเจริญงอกงาม ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เป็นเครื่องปิดกั้นกระแสแห่งความชั่วเอาไว้ด้วย และเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความผาสุก ความเจริญงอกงาม และความสำเร็จในชีวิตอีกด้วย ฉะนั้น นอกจากจะงดเว้นการทำความชั่วแล้ว จักต้องบำเพ็ญกุศลหรือคุณงามความดี ทั้ง 10 ประการดังกล่าวมานี้ให้มาก

3) สะจิตตะปะริโยทะปะนัง การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงสอนให้งดเว้นจากความชั่ว และสอนให้ทำความดีแล้วก็ตาม ก็มีได้ให้หลงใหลยึดติดอยู่กับความดีเท่านั้น ทรงสอนให้อบรมจิตใจให้ผ่องแผ้ว คำว่า จิตผ่องแผ้ว หมายถึงจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากเครื่องเศร้าหมอง ซึ่งในระดับต้น หมายถึง จิตที่มีมนุษยธรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) มีเมตตากรุณา ไม่คิดจะเบียดเบียนผู้อื่น 2) มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกงหลอกลวงผู้อื่น 3) มีความสันโดษยินดีเฉพาะคู่ครองของตน ไม่ล่วงเกินคู่ครองของผู้อื่น 4) มีวาจาสัตย์จริง ไม่กล่าวคำอันเป็นเท็จ และ 5) มีสติสัมปชัญญะมั่นคง ไม่มัวเมาพินเพื่อนเป็นต้น ส่วนในระดับกลาง ได้แก่ จิตที่ปราศจากนิรโทษกรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) กามฉันทะ ความพอใจในกาม 2) พยาบาท ความอาฆาตพยาบาท 3) ถีนมิทธะ ความหดหู่ท้อแท้ท้อเหวหงาเศร้าซึม 4) อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ 5) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ส่วนในระดับสูง หมายถึง จิตที่ปราศจากอาสวะกิเลส มีสังโยชน์ 10 เป็นต้น ได้แก่ 1) สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวตน 2) วิจิกิจฉา ความสงสัย, ความลังเล ไม่แน่ใจ 3) สีลัพพตปรามาส ความถือมั่นศีลพรต 4) กามราคะ ความกำหนัดในกาม, ความติดใจในกามคุณ 5) ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งในใจ, ความหงุดหงิดขัดเคือง 6) รูปราคะ ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน, หรือในรูปธรรมอันประณีต, หรือความปรารถนาในรูปภพ 7) อรูปราคะ ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน หรือในอรูปธรรม ความปรารถนาในอรูปภพ 8) มานะ ความสำคัญตน คือ ถือตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่ 9) อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน 10) อวิชชา ความไม่รู้จริง, ความหลง (Phrathepweethi (P.A. Payutto), 1995 : 289-290) พระพุทธเจ้า ทรงสอนให้ฝึกอบรมจิตให้ผ่องใส เพื่อพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ประเสริฐยิ่งขึ้น และหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย ซึ่งเป็นนำความทุกข์มาให้

หลักการ ทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวมานี้ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีคำสั่งสอนอันเป็นหลักการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตน หรือนำไปเผยแผ่แก่ผู้อื่นซึ่งจะต้องเริ่มจากการละเว้นบาปคือความชั่วทั้งหลาย เพื่อปิดกั้นอกุศลบาปธรรมอันเป็นเหตุ นำซึ่ง

ความทุกข์ทั้งปวงเสียก่อนแล้วทำกุศลคือความดีให้มาก เพื่อส่งเสริมคุณงามความดีอันเป็นเหตุนำมาซึ่งความผาสุกและความเจริญงอกงาม พร้อมทั้งฝึกอบรมจิตใจให้สะอาดผ่องใสอยู่เสมอ เพื่อพัฒนาจิตใจให้มีศักยภาพที่มั่นคง ไม่หวั่นไหว และสะอาดบริสุทธิ์ มีประสิทธิภาพในการคิดและพิจารณาสิ่งต่างๆ ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง จนสามารถทำลายอาสวะกิเลส น้อยใหญ่ทั้งปวงได้โดยลำดับ

วิธีการปฏิบัติในโอวาทปาติโมกข์ 6 ประการ

ครั้นทรงแสดงหลักการปฏิบัติจบแล้ว จึงแสดงวิธีการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดี เพราะวิธีการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ที่จะช่วยให้ชีวิตมีแนวทางที่ชัดเจน ดำเนินไปอย่างถูกต้อง ปลอดภัย ไม่หลงทาง และส่งเสริมให้บรรลุถึงเป้าหมายอันสูงสุดได้ ซึ่งพระพุทธศาสนาได้กำหนดวิธีการปฏิบัติไว้ 6 ประการ โดยลำดับ ดังนี้

1) อนุปะวาโท การไม่กล่าวร้ายผู้อื่นในข้อแรกนี้ ทรงสอนไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจา เนื่องจากเป็นวิธีการเบียดเบียนผู้อื่นที่ทำได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว จะเห็นได้จากปัญหาสังคมทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคมเล็กๆ คือครอบครัว หรือปัญหาของชุมชนในหมู่บ้าน ในตำบล ในอำเภอ ในจังหวัด ลูกหลานใหญ่โตไปจนกระทั่งถึงระดับประเทศและระดับโลก ส่วนใหญ่แล้วมาจากคำพูดที่ให้ร้ายกัน ไม่ประสงคืต่อกัน เบียดเบียนกันด้วยวาจา การที่ทรงยกเรื่องการสำรวมวาจามาเป็นข้อปฏิบัติก่อนทางกายและทางใจนั้น เนื่องจากกรรมทางวาจาทำได้ง่ายกว่าทางกาย ไม่ต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ใดๆ ให้เหนื่อยยาก ใช้เวลาน้อย แต่ส่งผลรวดเร็ว กว้างใหญ่ไพศาลและไปได้ไกล เพราะมีช่องทางทำได้มากถึง 4 ช่องทาง คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ซึ่งถือว่ามิช่องทางในการเบียดเบียนผู้อื่นได้มากกว่าทางกายและใจ

2) อนุปะมาโต การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ในข้อนี้ ทรงสอนไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกาย ให้รู้จักควบคุมความประพฤติของตนให้อยู่ในภาวะที่ปกติเรียบร้อย ดึงงามและเหมาะสม โดยดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น 3 ประการ คือ การทำร้ายหรือฆ่าชีวิต การลักขโมย และการประพฤติดิตทางประเวณี อันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เป็นการฝึกความรัก ความเมตตาปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า เพื่อการอยู่ร่วมกับสังคมอย่างสันติสุข

3) ปาติโมกข จะ สังวะโร, ความสำรวมในปาติโมกข์ ในข้อนี้ ทรงสอนให้ประพฤติดี มีมารยาทงาม มีความเคารพต่อระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ กติกา กฎหมายรวมทั้ง ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะจำนวนมากนั้น จำเป็นต้องมีระเบียบวินัยหรือกฎกติการ่วมกัน เพราะระเบียบวินัยเป็นทั้งเครื่องป้องกันความ ประพฤติที่เสียหายและเป็นเครื่องมือในการปรับความประพฤติของทุกคนให้สามารถอยู่ ร่วมกันได้ และดำเนินกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน เพื่อความผาสุกแห่งสังคม นั้นๆ

4) มัตตัญญูตา จะ ภัตตัสมิถิ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหารในข้อนี้ ทรงสอนให้ รู้จักประมาณ ทั้งในการบริโภคอาหารและการใช้สอยสิ่งต่างๆ อย่างมีปัญญาเป็นเครื่องนำ ให้ รู้จักความเหมาะสม และรู้ว่าอะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษอย่างไร อย่างไหนควรเว้นหรือ ควร ทำอย่างไร ไม่บริโภคด้วยอำนาจแห่งตัณหาเป็นตัวนำ พิจารณาให้เห็นทั้งคุณและโทษของสิ่ง นั้นอย่างรอบครอบก่อน แล้วจึงค่อยบริโภคหรือใช้สอยตามสมควรแก่ความจำเป็นเท่านั้น เป็นการฝึกให้มีนิสัยช่างคิดช่างพิจารณา เป็นคนละเอียดสุขุมและรอบคอบ เพื่อให้สามารถ บริโภคและใช้สอยสิ่งต่างๆ อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม ได้ประโยชน์สูงสุด และเป็นอุปการะต่อ การฝึกอบรมจิตได้ง่ายขึ้นด้วย

5) ปันตัญญจะ สะยะนาสะนัง การอยู่ในเสนาสนะที่สงัดในข้อนี้ ทรงสอนให้มีนิสัยรัก ความสงบ ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ อันเป็นเหตุให้จิตใจเกิดความฟุ้งซ่าน โดยเลือกสถานที่อยู่ อาศัยที่เงียบสงัด ผู้คนไม่พลุกพล่านไปมาทั้งกลางวันและกลางคืน เช่น โคนไม้ ป่าไม้ ป่าช้า ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ เจือมผา และเรือนว่างเป็นต้น เพราะสถานที่เงียบสงัดช่วยระงับความ ฟุ้งซ่านแห่งจิตได้มาก เป็นอุปการะต่อการอบรมจิตให้สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ สะอาดผ่องแผ้ว ควรแก่การประกอบความเพียรในอธิจิต คือ การเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ง่ายยิ่งขึ้น

6) อะริจิตเต จะ อาโยโค การประกอบความเพียรในอธิจิตในข้อนี้ ทรงสอนให้ ฝึกอบรมจิตใจให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยการเจริญกัมมัฏฐานทั้ง 2 ประการ คือ สมถะกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความตั้งมั่น แข็งแกร่ง สามารถรับได้ ทนได้ ไม่หวั่นไหวต่ออิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ที่มากระทบ ไม่หวั่นไหวต่อ สภาวะความเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมทั้งหลาย รู้และเข้าใจอย่างแจ่มชัด ปลอ่ยวางได้ และ วิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสเครื่องพัวพันการทั้งปวง จิตถึงความเป็นอิสระภาพในภายในตลอดไป

วิธีการ ทั้ง 6 ประการ ดังกล่าวมานี้ เป็นวิธีการปฏิบัติพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้ดีขึ้น เจริญขึ้นมีความสุขยิ่งขึ้นโดยลำดับอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากขั้นพื้นฐานคือละเว้นจากความชั่วทั้งหลาย โดยการไม่กล่าวร้ายหรือทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนก่อน จากนั้นจึงให้กระทำความดีทั้งปวง ด้วยการประพฤติดนมีระเบียบวินัยและเคารพกฎกติกาของสังคม รู้จักประมาณในการกินการใช้จ่ายตามความเหมาะสม อยู่ในสถานที่เงียบสงัด ฝึกจิตให้ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวและอบรมปัญญาให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ซึ่งครอบคลุมในทุกด้านของชีวิต ทั้งในด้านสังคมคือสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่และเกี่ยวข้อง ทั้งในด้านศีลคือความประพฤติและมารยาทที่ดีงาม ทั้งในด้านจิตใจที่มีประสิทธิภาพคือความสงบตั้งมั่นไม่หวั่นไหวต่อสิ่งเร้าและยั่วเย้า และมีปัญญาที่มีประสิทธิภาพฉลาดรอบรู้เท่าทันต่อสภาวะความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ไม่หลงใหลเพลิดเพลินไปตามกระแสแห่งโลภธรรม เข้าถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตนี้

จุดยืนโอวาทปาติโมกข์

การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นั้น เป็นการประกาศจุดยืนของพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ เพื่อให้พระสาวกเหล่านั้นได้นำไปเป็นหลักในการประกาศพระศาสนาให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่ทรงยึด “โอวาทปาติโมกข์” มาเป็นหลักในการประกาศพระศาสนาเหมือนกันทั้งหมดซึ่งมีหลักฐานยืนยันในตอนท้ายของบทพระคาถาเป็นภาษาบาลีว่า เอตัง พุทธานะสาสะนัง (Tripitaka 10/54/47) ซึ่งแปลว่า นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (Tripitaka 10/90/50-51) แสดงให้เห็นชัดว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงใช้เป็นจุดยืนในการประกาศพระศาสนาเหมือนกัน ดังนั้น ท่านที่ทำงานในการประกาศพระศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสงฆ์หรือแม้แต่มรรคาสาธุชน จำต้องนำโอวาทปาติโมกข์มาเป็นจุดยืนในการทำงาน นั่นคือ ชีวิตที่ดีต้องมีอุดมการณ์ 4 ได้แก่ 1) ต้องมีขันติธรรม คือ ความอดทนอดกลั้นเป็นสำคัญ 2) เป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่แท้จริงนั้น คือพระนิพพาน 3) บรรพชิตในพระศาสนานี้ต้องไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น 4) สมณะในพระศาสนานี้ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่นชีวิตที่ดีต้องดำเนินอยู่ในหลักการ 3 ได้แก่ 1) ละเว้นจากการทำความชั่วทุกอย่าง 2) กระทำความดีทุกอย่างให้มาก 3) ฝึกอบรมจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นไป และชีวิตที่ดีต้องปฏิบัติตามวิธีการ 6 ได้แก่

1) ไม่กล่าวร้ายใคร 2) ไม่ทำร้ายใคร 3) ประพฤติดีมีระเบียบวินัย 4) รู้จักประมาณในการกิน การใช้ 5) ยินดีในสถานที่เจียบสัจ 6) ฝึกอบรมจิตให้มั่นคงแล้วพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้เข้าใจความเป็นจริง

บทสรุป

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และนำมาสั่งสอนแก่ มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ตลอดเวลา 45 พรรชานั้น เมื่อประมวลทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้ว ย่อมรวมอยู่ในหลักธรรมที่ชื่อว่า “โอวาทปาติโมกข์” อันเป็นที่ประชุมคำสั่งสอนทั้งหมดไว้ อย่างสมบูรณ์แบบซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงนำมาใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พระสัจ ธรรม พร้อมทั้งนำมาประกาศอย่างเป็นทางการในท่ามกลางมหาสมาคมแห่งพระอริยะสงฆ์ สาวกผู้สิ้นอาสวะแล้วจำนวน 1,250 รูป เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พระสัจธรรม ให้ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยจัดเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แสดงอุดมการณ์ของนักเผยแผ่ธรรม 4 ประการ ที่นักเผยแผ่ธรรมต้อง ระลึกเอาไว้เสมอ คือ 1) ความอดกลั้นเป็นธรรมเครื่องเผากิเลส 2) นิพพานเป็นเป้าหมาย สูงสุด 3) บรรพชิตต้องไม่ทำร้ายผู้อื่นและ 4) สมณะต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ส่วนที่ 2 แสดงหลักการเผยแผ่ธรรม 3 ประการที่นักเผยแผ่ธรรมต้องยึดเอาไปเป็น หลักในการสอน คือ 1) สอนให้เขารู้จักละเว้นความชั่ว 2) สอนให้เขารู้จักทำความดี 3) สอน ให้เขารู้จักทำจิตใจให้ผ่องใส

ส่วนที่ 3 แสดงวิธีการเผยแผ่ 6 ประการที่นักเผยแผ่ธรรมต้องใช้ คือ 1) ต้องไม่ กล่าวร้ายผู้อื่น 2) ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) ต้องเคารพพระเบียบกติกา 4) ต้องรู้จักประมาณ ทุกอย่าง 5) ต้องอยู่ในที่สงบสัจ อย่าคลุกคลีกัน 6) ต้องพัฒนาจิตใจให้มีประสิทธิภาพดี ยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงถือได้ว่า “โอวาทปาติโมกข์ เป็นจุดยืนของพระพุทธศาสนา” ที่ผู้ทำงาน ด้านการเผยแผ่ธรรมทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ต้องรู้และตระหนักอยู่ในใจเสมอ เพื่อให้เกิด ประโยชน์อย่างสูงสุดทั้งแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติชั่วกาลนาน

องค์ความรู้ใหม่

จากหลักคำสอนที่ผ่านกาลเวลามากกว่า 2,500 ปี พบองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

อุดมการณ์	อดกลั้น	ผ่านพ้นอุปสรรคได้ ประสบความสำเร็จในหน้าที่
	นิพพาน	มีเป้าหมายชัดเจน บรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต
	บรรพชิตไม่ฆ่าใคร	เป็นแบบอย่างที่ดี สังคมถือปฏิบัติตาม
	สมณะไม่เบียดเบียนใคร	เป็นบรรทัดฐานที่ดี สังคมถือเป็นเกณฑ์มาตรฐาน

หลักการ	เว้นความชั่ว	ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ช่วยให้สิ่งแวดล้อมดี
		ไม่ทำลายสุขภาพ ปราศจากเวรภัย ปลอดภัย
		ไม่ทำลายสังคม ช่วยให้สังคมดี น่ายุ
	ทำความดี	มีสุขภาพดี แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
		มีโภคทรัพย์ดี ไม่ยากจน มีความเจริญก้าวหน้า
		มีกำลังใจดี ปลื้มใจ เป็นสุขใจ
	ทำใจให้ผ่องใส	มีจิตใจมั่นคง หนักแน่น ไม่หวั่นไหว
		มีอารมณ์ดี แจ่มใส ไม่เครียด ไม่เป็นโรคประสาท
		มีวิสัยทัศน์ดี มองการณ์ไกล ฉลาดล้ำลึก

วิธีการ	ไม่ทำร้ายใคร	น่ารัก อยากเข้าใกล้ เพราะรู้สึกปลอดภัย
	ไม่กล่าวร้ายใคร	นำเคารพอยากสนทนาด้วยเพราะรู้สึกสบายใจ
	สำรวจตนดีแล้ว	นำเลื่อมใส อย่าพบเห็น เพราะรู้สึกเจริญใจ
	รู้จักประมาณ	น่านับถือ อยากอุปถัมภ์ เพราะรู้สึกไว้วางใจ
	อยู่ในสถานะที่เหมาะสม	น่ายกย่อง อยากกราบไหว้ เพราะรู้สึกเป็นสุขใจ
	หมั่นประกอบอธิจิต	นำเชื่อถือ อยากทำตาม เพราะรู้สึกอัศจรรย์ใจ

การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์นั้น เป็นการประกาศจุดยืนของพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ เพื่อให้พระสาวกเหล่านั้นได้นำไปเป็นหลักในการประกาศพระศาสนาให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่ทรงยึด “โอวาทปาติโมกข์” มาเป็นหลักในการประกาศพระศาสนาเหมือนกันทั้งหมดซึ่งแปลว่า นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (Tripitaka 10/90/50-51) แสดงให้เห็นชัดว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงใช้เป็นจุดยืนในการประกาศพระศาสนาเหมือนกัน ดังนั้น ท่านที่ทำงานในการประกาศพระศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสงฆ์หรือแม้แต่ฆราวาสก็ตาม จำต้องนำโอวาทปาติโมกข์มาเป็นจุดยืนในการทำงาน คือ อุดมการณ์ 4 ได้แก่ 1) ต้องมีขันติธรรมคือความอดทนอดกลั้นเป็นสำคัญ 2) เป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่แท้จริงนั้น คือ พระนิพพาน 3) บรรพชิตในพระศาสนานี้ต้องไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น 4) สมณะในพระศาสนานี้ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่นหลักการ 3 ได้แก่ 1) ละเว้นจากการทำความชั่วทุกอย่าง 2) กระทำความดีทุกอย่างให้มาก 3) ฝึกอบรมจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ยิ่งๆ ขึ้นไป วิธีการ 6 ได้แก่ 1) ไม่กล่าวร้ายใคร 2) ไม่ทำร้ายใคร 3) ประพฤติดีมีระเบียบวินัย 4) รู้จักประมาณในการกินการใช้ 5) ยินดีในสถานที่เรียบง่าย 6) ฝึกอบรมจิตใจให้มั่นคงแล้วพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้เข้าใจความเป็นจริง

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (2008). *Dhammapati Mok, Book 1*. (Bangkok : Mental Health Publisher.
- Mahamakut University. (2013). *Tripitaka Pali Siam Rath Mahamakut Buddhist College*. Bangkok : Mahamakut Buddhist College Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka Version of Mahachulalongkorn Ratchawitthayalai*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.
- Mahamakut University. (1982). *The Tripitaka with commentary on the Mahamakut Buddhist College translation*. Bangkok : Mahamakut Buddhist College Press.
- Phrathepweethi (P.A. Payutto). (1995). *Buddhist Dictionary Vocabulary version*. (8th ed.). Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.
- Phra Dhammakittiwong (Thongdee Suratecho). (2008). *Dictionary for Buddhist education*. (3rd ed.). Bangkok : Thammasapa and Banlueatham Institute.
- PhraMahaPranom Dhammalongkaro. (2017). *Ovada Patimokkha*. (2st ed.). Bangkok : Kanna Graphic Publisher.
- Royal Academy. (2003). *Royal Institute Dictionary, 1999*. (1st ed.). Bangkok : Nanmee Books Publications.